

HISTORIOGRAFSKA I KNJIŽEVNA VALORIZACIJA ISTARSKOGA TROLISTA

**Mirjana Strčić, Petar Strčić, HRVATSKI
ISTARSKI TROLIST**

Izdavački centar Rijeka, Rijeka 1996.

Pojedini su se dijelovi hrvatskoga nacionalnoga korpusa tijekom povijesti nalazili u bitno različitim društveno-ekonomskim, pa analogno tome i kulturnim prilikama od tzv. matice zemlje. Želimo li razumjeti Istru, koja je upravo u 19. i prvoj polovici 20. stoljeća u takvom, specifičnom položaju, dragocjeni će nam vodič biti knjiga *Hrvatski istarski trolist*, jedan od niza radova Mirjane i Petra Strčića koji dugi niz godina sustavno znanstveno istražuju književne, društvene i povijesne prilike Istre i Kvarnerskih otoka. Ova se knjiga nastavlja na istraživanja Hrvatskoga narodnoga preporoda u Istri od njegovih začetaka i prve generacije istaknutih ličnosti, javnih i književnih djelatnika – Jurja Dobrile, Dinka Vitezića i Mate Bastiana, da bi pokazala značenje i dosege druge generacije istarskih preporoditelja koji se javljaju osamdesetih godina 19. stoljeća, a to su Matko Laginja, Matko Mandić i Vjekoslav Spinčić, poznati još za života kao *istarski trolist*.

Nakon uvodnoga priloga *Osnovne silnice, povijesni procesi, ličnosti Istre u XIX. i u počecima XX. stoljeća* slijedi poglavlje o Matku Laginji (1852. - 1930.)

s dva tematska bloka. U prvom, *Hrvatski narodni preporoditelj i ban Matko Laginja*, Petar Strčić uz kronološko praćenje životopisa upućuje na Laginjina politička opredjeljenja koja su u početku sasvim uz Starčevićeve ideje i Stranku prava, da bi ubrzo shvatio "da ne može ostati do kraja dosljedan pravaškom kroatističkom ekskluzivizmu."¹ Kao neumoran borac za hrvatski jezik, a protivnik talijansko-talijanaških vladajućih slojeva i njihove politike, Laginja sudjeluje u uređivanju Naše sloge, tada jedinog glasila istarskih Hrvata, izabran je zatim za poslanika u Istarski sabor u Poreču, gdje po prvi put drži govor na hrvatskome jeziku, koji je "s pravom shvaćen kao izazov vladajućem sloju, kao protestni politički akt, drska provokacija, dakle nedozvoljiv presedan."² Laginja je i prvi tajnik Družbe sv. Ćirila i Metoda za Istru, sudjeluje u otvaranju prve hrvatske gimnazije u Pazinu 1899. godine, pokreće hrvatsku tiskaru u Puli (1890.), a 1907. biva uz Spinčića i Mandića izabran za predstavnika u Bečki parlament. Početkom stoljeća Laginja donekle ublažuje svoje pravaške političke poglede surađujući s Franom Supilom.

1 Mirjana Strčić, Petar Strčić, *Hrvatski istarski trolist*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka 1996., str. 29.

2 Isto, str. 33.

Nakon Prvoga svjetskog rata, kada po Rapalskom ugovoru čak i Laginjina rodna Klana pripada Italiji, on se ponovo politički angažira. Živeći tada u Zagrebu čak postaje banom tadašnje Hrvatske i Slavonije u okvirima Kraljevine SHS, ali s relativno malom političkom snagom, da bi te iste 1920. godine bio smijenjen, čime definitivno počinje njegova silazna politička putanja i sve veće nesnalaženje u novonastalim prilikama.

Ostaje nesumljiva Laginjina zasluga što je u "datim, nimalo povoljnim povijesnim trenucima preuzeo od biskupa dr. Jurja Dobrile vodeću ulogu među Hrvatima na najzapadnijem dijelu njihova nacionalnoga korpusa. S uspjehom vodi hrvatski narodni preporod odnosno hrvatski narodni pokret, s uspjehom dalje razvija veliko djelo i biskupa i njegovih suradnika – cijeloga prvog naraštaja hrvatskih narodnih preporoditelja."³

U drugom tematskom bloku o Laginji *Književnopovijesna valorizacija Matka Laginje* Mirjana Strčić obrađuje njegovu neveliku ali značajnu književnu djelatnost ističući kako je taj segment u sjeni političke djelatnosti. Prvu pjesmu *Istranom* objavljuje u drugom godištu kalendara *Istran* za 1870. godinu i time najavljuje djelovanje svoje generacije mladih koji su pravaški orijentirani. Iz dnevničkih zapisa u razdoblju od 1868. do 1872. godine autorica iščitava činjenice koje upućuju na Laginjino književno obrazovanje i sazrijevanje, a to je prvenstveno zanimanje za usmenu

narodnu književnost, čiji je utjecaj izražen u njegovim prvim pjesničkim radovima. Pjesma *Istranom* "ispjevana u deseteračkoj formi naše narodne pjesme (...) svojim tonom i tematikom trasira put gotovo cijeloj kasnije nastaloj preporodnoj književnosti u Istri. Po tome je ta pjesma pravi književni program koji unaprijed nagovještava ono što će još desetljećima – i u sljedećem stoljeću – zaokupljati hrvatske pisce Istre."⁴

Najpoznatiji dio Laginjina književnoga rada u Istri svakako su *Basne* koje je objavljivala Naša sloga, a sam izbor književne vrste pokazuje da je pouka osnovna autorova intencija, ali da on dobro poznaje i mogućnosti književne recepcije svoje publike. Basne su pisane štokavskim i čakavskim jezičnim oblicima, najčešće desetercem u živom ritmu, a ponekad i u dijaloškoj formi. Prozna su Laginjina ostvarenja *Istarske pričice* tiskane u Viencu 1879. i 1880. pod utjecajem Šenoinih pogleda o ulozi književnosti, no te su priče tada bile nedostupne čitateljima u Istri, pa autorica smatra da i "svojim sadržajem ukazuju na drugu namjenu: Laginja je očito htio Istru i njezine ljude preko njih približiti ostalim dijelovima hrvatskoga naroda."⁵ Ta su prozna ostvarenja žanrovska mješavina književnoga portreta, crtice, anegdote, humoreske, kratke priče i putopisa, svjedočanstva su jednoga vremena, običaja, atmosfere, a po literarnoj su vrijednosti najviši domet Laginjina književnog stvaralaštva.

3Isto, str. 49.

4Isto, str. 59.

5Isto, str. 61.

Valja još spomenuti Laginjinu komediju *Šilo za ognjilo* izvedenu 1882. na živoj kastavskoj čakavštini za autorova djelovanja u Kastvu, gdje je bio općinski tajnik, predsjednik *Čitalnice*, osnivač amaterske glumačke družine, redatelj i glumac. Tako je Laginja začetnik hrvatskoga teatra u Istri, a *Šilo za ognjilo*, iako tiskano tek 1907., izvedeno je po cijeloj Istri i kasnije između dva svjetska rata sve do naših dana. S tom, 1882. godinom, prestaje Laginjin književni rad, no on je "i u drami i u ostalim književnim područjima vrata ostavio samo odškrinuta; pa ipak, i po onome što je ostavio, zaslužuje da bude naznačen u hrvatskoj književnoj povijesti"⁶, zaključuje autorica.

U poglavlju o Matku Mandiću (1849. – 1915.) Petar Strčić donosi *Politički profil Matka Mandića*, prateći njegovo školovanje za svećenika u čvrstome hrvatskome duhu, te političko sazrijevanje na zasadama i štrosmajerovskih i radićevskih ideja. Ističe "njegove visoke organizatorske sposobnosti te njegovu vrsnu novinarsku i uredničku djelatnost"⁷ kao dugogodišnjeg urednika Naše sloge.

Upravo se na tu djelatnost odnosi prilog Mirjane Strčić *Književna koncepcija Mandićeve Naše sloge*, jer on je urednikom toga lista od 1883. pa sve do svoje smrti 1915. kada i list prestaje izlaziti. Autorica posebno ističe značajnu Mandićevu ulogu na književnome planu do 1900. godine, jer je tada Naša sloga bila jedino glasilo istarskih Hrvata, a on je kao urednik objavljivao niz literarnih

priloga. "U periodizaciji hrvatske književnosti u Istri stoga se zasebna razvojna etapa i može imenovati kao doba *Naše sloge*, a obuhvaća vrijeme od 1870. do 1900.; prvih deset, Bastianovih godišta usmjerilo je taj razvoj, a Mandićeve osamdesete i devedesete razgranale su ga u punoj mjeri."⁸ Najčešće je objavljivana poezija s rodoljubnom tematikom, koja je i najprimjereniji preporodni oblik, zatim refleksivne, pejzažne, ljubavne pjesme, a vrlo često i prigodnice. Tu su kao pripovjedači počeli objavljivati V. Car Emin, R. Katalinić Jeretov, V. Rubeša, I. Mahulja, A. Tentor, A. Kalac, donošeni su prijevodi iz stranih književnost, bilo je i pokušaja književne kritike, a Mandić je autor *Jurine i Franine*, prepoznatljivih, ponekad i literarno sročениh razgovora koji su postali zaštitnim znakom Naše sloge.

Sumirajući Mandićevu ulogu autorica naglašava neke činjenice koje se obično zanemaruju: Naša sloga kontinuirano objavljuje književna ostvarenja na čakavskome dijalektu; zahvaljujući tome listu formirana je čitava generacija istarskih pisaca; Matko Mandić kao urednik Naše sloge u okvirima istarskoga narodnog preporoda u Istri zauzima sličnu ulogu kakvu je Ljudevit Gaj imao u okvirima ilirskoga pokreta s *Novinama i Danicom*.

Treći je, završni dio knjige, posvećen Vjekoslavu Spinčiću (1848. – 1933.), svećeniku, profesoru povijesti i zemljopisa, školskom nadzorniku, prevoditelju i piscu. Petar Strčić u članku

6Isto, str. 67.

7Isto, str. 79.

8Isto, str. 88.

Sazrijevanje Vjekoslava Spinčića prati njegov razvojni put od gimnazijskih dana u Rijeci, teološkog obrazovanja u Trstu, studija na filozofskim fakultetima u Beču i Pragu, pa sve do prosvjetno-odgojnog djelovanja u Kopru na elitnoj preparandiji, premještanja u Goricu i izbacivanja iz prosvjetne službe 1892. godine. Autor pokazuje da onemogućavanje Spinčićeva rada u školi ne znači prestanak odgojnoga i prosvjetnoga djelovanja, jer je on istovremeno potpredsjednik Bratovštine hrvatskih ljudi u Istri kojoj je zadatak bio podupiranje školovanja siromašne hrvatske djece, te predsjednik Družbe sv. Ćirila i Metoda za Istru koja je osnivala i financirala hrvatske škole. Nakon 1920. Spinčić se sve manje bavi javnim političkim radom, a sve više publicistikom. Upravo je Spinčićeva izuzetno opsežna rukopisna ostavština koja se čuva u Hrvatskom državnom arhivu u Zagebu neiscrpno vrelo podataka za proučavanje Istre i Kvarnerskih otoka od šezdesetih godina XIX. stoljeća, do početka tridesetih godina XX. stoljeća.

Spinčićeve Crtice u hrvatskoj književnoj povijesti posljednji je članak knjige u kojem Mirjana Strčić govori o važnosti kapitalne knjige *Crtice iz hrvatske književne kulture Istre* (1926.) u Spinčićevu publicističkom opusu. To je odgovor na knjigu izašlu 1924. godine u Trstu, koja pokušava dokazati kulturološku pripadnost Istre Italiji, a

pisana je "s ciljem da dokaže kako je temeljna pisana kulturna baština u Istri hrvatska a ne talijanska."⁹ Autorica smatra najboljim treći dio *Crtica* koji obrađuje razoblje XIX. i početka XX. stoljeća u Istri i Kvarnerskim otocima, jer je u hrvatskoj književnoj povijesti to razdoblje najslabije obrađeno. No sam Spinčić kaže da nije pisao književnu povijest, već je u svoje djelo uvrstio sve autore koji su imali neki objavljeni rad, bez obzira čime su se bavili – pisanjem čitanki, glazbom, likovnim umjetnostima, kao i sakupljače i zbirke iz narodne književnosti. "Pedantno, gotovo školnički, Spinčić je inventarizirao sve što se može svesti pod pojam pisanog književnog i kulturnog nasljeđa istarskih i otočnih Hrvata. (...) Spinčićeve Crtice iz hrvatske književne kulture Istre ostale su njegovo najpoznatije ostvarenje, a dugo vremena i najneposredniji izvor za poznavanje povijesne baštine istarskih i kvarnersko-otočnih Hrvata."¹⁰

Zaključno valja reći da smo knjigom *Hrvatski istarski trolist* dobili niz podataka o drugoj generaciji istarskih narodnih preporoditelja na jednome mjestu (neki su tekstovi ili njihovi dijelovi već prethodno objavljivani), što uz vrlo iscrpne bilješke i sveobuhvatan popis literature predstavlja nezaobilazan izvor za svakog proučavatelja hrvatske književnosti u Istri.

Ines Srdoč-Konestra

⁹Isto, str. 111.

¹⁰Isto, str. 115-116.